

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

H. Hejselbjerg-Paulsen: Pastor Johannes G. E. Kok.
— Cl. E.: Arvelige Præsteembeder. — Knud Bent
Hey: Haderslev Havn. — Jørgen Nielsen: Fra Krigen
og Revolutionstiden. — Samleren.

Nr. 11. — 1. MAJ 1929. — 5. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN
ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Pastor Johannes G. E. Kok.

Sognepræst i Burkal 1851-64.

Af H. Hejselbjerg-Paulsen.

Den Tilslutning til den slesv.-holst. Rejsning, der fra de verdslige og gejstlige Embedsmænds Side i saa stort Tal havde fundet Sted, maatte nødvendigvis ved dennes militære Sammenbrud fremkalde et Skifte og føre til en Nyrekruttering af Embedsmænd. Disse — og ikke mindst Præsterne — søgtes nu i det store og hele alene fra Kongeriget. De nyansatte Præster — mest Kandidater eller Teologer, som ikke før direkte havde staaet i Kirkens Tjeneste — følte sig af Regensburg sendt ud „at stride for gamle Danmark“*), og de blev, som Aleth Hansen i 1858 skriver til Regensburg „Bærere af det, som Regjeringen har sat til sin Opgave“.

Det, Regeringen havde som Opgave, var jo at tilbagevinde de nationalt tabte og sprogligt truede Egne i Slesvig. Derfor var det Regensburg magtpaaliggende at faa en Præste- og Skolelærerstand sendt derned, som var villige Tjenere for den Sag, der var hvers Livs-sag og det nationalliberale Danmarks store Maal. Men Regensburg ønskede endnu en Ting af sine Embedsmænd, de skulde interessere sig for og begynde et Studium af det slesvigske Folkemaal for at vise, at det virkelig var godt dansk, ja om muligt endda bedre, og endelig at Sprogforordningen af 1851 *kun* var gennemført for dansktalende Egne. Til dette Studium ydede Regensburg kraftig Understøttelse.

Allerede i 1853 udgav Sognepræsten i Solt Lic. theol. E. Hagerup sin Bog „Om det danske Sprog i Angel“. Pastor Tuxen i Thumbj skriver om plattysk, og mange andre arbejdede med lign. Emner.

Med denne Udvikling som Baggrund maa Pastor Koks Arbejde med sønderjydske Sprog og Folkeskik ses.

Pastor Joh. Kok (døbt Koch) er født den 24. Febr. 1821 paa Ledreborg, hvor Faderen var Slotsgartner. Faderen var indvandret dertil fra Kassel, og Moderens Slægt var ligeledes tysk. Efter at være bleven Student fra Roskilde studerede han i en Aarrække i København, hvor den daværende Prof. Martensen fik stor Indflydelse paa ham.

*) Dr. H. Hjelholt: Sprogforordningen i Sl. 95.

1846 tog han theol. Embedseksamen og blev i 1848 personlig Kapellan ved vor Frue Kirke i Aarhus. Allerede her vakte han en Del Opmærksomhed ved et Angreb paa den tyskvenlige Dr. Rudelbach. Denne havde som Medarbejder ved et tysk Tidsskrift tilladt, at der i dette var fremkommen en yderst rosende Anmeldelse af et Forsvarsskrift for den slesvig-holstenske Gejstlighed's Holdning. Derimod havde Dr. Rudelbach ikke omtalt Professor Martensens udkomne „Sendschreiben an den Herrn Oberconsistorialrath Nielsen in Schleswig“ — om samme Emne, men i modsat Aand.

Kampen i Slesvig gik sin Gang. Kok var nu bleven Adjunkt ved Kathedralskolen i Aarhus, men længtes efter gejstlig Virksomhed igen. Hans gamle Biskop, Brammer, havde i Koks før omtalte Angreb mod

Dr. Rudelbach set hans konservative kirkelige Anskuelse og hans nationale Sindelag, og nu blev Kok straks af Biskop Brammer anbefalet til at benyttes til et af de mange Præsteembeder, der nu paa en Gang blev ledige i Slesvig. Den 8. Maj 1851 blev Kok da valgt til Sognepræst i Burkal og indsat den 2. Juni, hvor han forblev, indtil han den 29. April 1864 fik sin Afsked af de nye Magthavere.

Det var ingenlunde en let Stilling, Pastor Kok gik ind til. Den velhavende og mere oplyste Del af Sognets Beboere var mest tysksindet eller i hvert Fald tysk orienteret. Men de vilde gerne høre ham og overvære hans Bibellæsninger i Skolen. Og da Kok havde den Evne at forstaa og at vokse sig sammen med den Befolkning, han var Præst for, saa tabtes Modtsanden lidt efter lidt, saa han senere kan omtale denne Tid af sit Liv, som baade fredelig og frugtbar for hans indre Liv.

Her i denne ensomme Egn kunde han i uforstyrret Ro benytte det rigelige Otium, som et Landsbykald giver enhver arbejdsdygtig Præst, baade til theologiske Studier og senere til det Arbejde, som særlig i vore Dage gør, at hans Navn bør mindes.

Fra Theologien kastede han sig med Iver over Studiet af det slesvigske Folkesprog. Et af hans første større Arbejder er hans Skildring af „Den mellemslesvigske Sletteog dens Beboere*). En Skildring nærmest grundet paa lagttagelser i Burkal og tilgrændsende Sogne“.

*) Trykt i Slesv. Provincialeft. I. 1860.

Det er en kortfattet Topografi og Beskrivelse af Burkal Sogn og en Karakteristik af dets Beboere, deres Skikke, Levevis, Sagn, Mundheld o. s. v. Om det religiøse Liv i dette af Pietismen og særlig Herrnhutismen mest paavirkede Sogn i Slesvig skriver han „-- — Ingensteds har jeg fundet mere Agtelse for Guds Ord end i denne Egn. Den gamle Kristendom holder man fast ved med en priselig Kjærlighed, selvom Landeskatechismus og Agende først er bleven afskaffet i nyere Tid“ (Landeskatechismus er udarbejdet af den rationalistiske Prof. Cramer i Kiel, Agenden er Generalsuperintendent I. G. C. Adlers Alterbog fra 1797, ligeledes et af Rationalismens mest udvandede Produkter, der sikkert ikke uden Modstand har faaet Indpas i Burkal Sogn).

Pastor Kok har ikke blot været en flittig Mand hjemme i Studerkammeret, men ogsaa paa sine Vandringer i Sognet og Rejser til forskellige Egne i Slesvig har han brugt Øjne og Øren godt. I en forholdsvis kort Tid naaede han nemlig at faa optegnet alle Folkesprogets mere sjældne og særegne Ord, og ikke alene de enkelte Ord har han bidt Mærke i, men enhver Talemaade han hørte, har han noteret op eller søgt at faa andre til at samle.

Paa den Maade har han faaet samlet ikke mindre end over 2000 Talemaader og Ordsprog, af hvilke han senere udgav de 2000 (Danske Ordsprog og Talemaader fra Sønderjylland. Samlede og sammenstillede med danske og nyere nordiske Ordsprog). I 1863 udkom første Del af hans Hovedværk „Det danske Folkesprog i Sønderjylland, forklaret af Oldnordisk, Gammeldansk og de nynordiske Sprog og Sprogarter“. Til dette Værk er knyttet en meget omfattende Ordbog over alle de Ord, som paa hans Tid var i Brug i Slesvig, hvorimod de Ord fra Pastor N. Outzens († 1826) Samlinger, som allerede da var gaaet af Brug, er udeladte.

Med Hagerups og Lyngbys Arbejder var Emnet ingenlunde udtømt, idet Hagerup kun behandler Angel og den sidste nærmest kun har tænkt sig Bogen til videnskabelig Brug. Pastor Kok gaar her videre, idet hans Arbejdsmark er hele Slesvig og hans Arbejde til Brug for alle.

Det var og er saa langt fra hver Mands Sag at skrive de to Bøger om Folkesproget her i Slesvig. Men Kok har med sin klare Sprogsans og ved at bygge paa grundige Forstudier og vidtløftige Arbejder i Marken just derved skabt *Bogen*.

Denne Fremstilling tiltrængtes paa hin Tid, hvor man saa godt som alle Steder udenfor Hertugdømmet var i Vildrede med det og dets Beboeres Sprog og Sæder.

Og nu dens Betydning i vore Dage. Ja, for en stor Del af Slesvigs Vedkommende er den nu et Minde om det, som *var*. I mange

af de Egne, hvorfra Kok fik sine Oplysninger, tales der i Dag et andet Sprog, og mange Mark- og Stednavne har Kok bogstavelig talt reddet fra Glemsel. Derfor vil dette store Arbejde altid have sin Værdi, selvom der kan rettes Indvendinger imod det. Men ogsaa for den danske Del af Slesvig har det haft og vil det stadig have sin Betydning, og ligesom Koks Afhandling om den mellemslesvigske Slette tilskyndede H. F. Feilberg til at skrive sit ligefrem klassiske Værk paa det folkloristiske Omraade Bogen „Fra Heden“, saaledes har Koks Værk ogsaa været Feilberg til Nytte ved Udarbejdelsen af hans store, monumentale Værk over det jydsk Sprog.

Ikke blot ved disse Sprogværker kæmpede Pastor Kok for den danske Sag i Slesvig. Under sit trettenaarige Ophold i Burkal er han jævnlig Medarbejder ved „Danevirke“ og „Vestslesvigs Tidende“, ligesom en hel Del Breve til „Fædrelandet“ skyldes hans Pen. Han blev derved en af Danskhedens mere betydelige Vaabendragere. „Den Burkal Præst“ blev i de Aar kendt ud over Landet.

Selvfølgelig var en saadan Mand ogsaa udsat for alle mulige Angreb. Særlig ondartet var det, der rettedes mod Kok af Pastor Frederik Petersen i 1857, (før Præst i Uge og senere i Notmark). I et Skrift „Der gegenwärtige Zustand der Kirche des Herzogthums Schleswig“ rettede Petersen de voldsomste Angreb mod det danske Kirkestyre og de rigsdanske Præster, som især sad i Angel og Mellemslesvig. Angrebet havde særlig Adresse til to danske Præster, nemlig Kok i Burkal og Pastor Barfod i Sørup.

„Ingen kan tjene to Herrer“. Det er i Korthed Petersens Hovedanklage mod den Tids Gejstlighed i Slesvig. Men selvom vi i Nutiden maa give Petersen Ret i mangt og meget, saa er hans Skrift alligevel fyldt med saa mange onskabsfulde Angreb og giftige Ord, saa en Imødegaaelse kunde synes unødvendig. Naar Pastor Kok da alligevel traadte op imod ham (i „Bidrag til Bedømmelsen af den kirkelige Tilstand i Nordslesvig før og nu“, Haderslev 1858), da var det særlig for at gøre Rede for følgende frygtelige Beskyldning, som rettedes mod Præsten Kok. „Han kommer til ingen, trøster ingen syg, besøger ingen døende af egen Drift, han gør kun, hvad han skal, ellers ser Folk ham aldrig“.

Det er unægtelig haard Tale og en svær Beskyldning at bære for en Præst.

Her er ikke Stedet til at gengive Koks Redegørelse for hans Virksomhed som Sjølesørger. Men netop Pastor Koks tre Bøger vidner om, at han har staaet i stadig og nær Forbindelse med sine Sognebørn i lyse saavel som i tunge Tider, thi en Mand, som ikke havde et meget intimt Kendskab til og stadig Omgang med de Mennesker, han levede iblandt, havde ikke kunnet skrive det Værk.

Paa 13-Aarsdagen for hans Valg maatte Kok med kort Varsel forlade sin Menighed. Efter Afskedigelsen flyttede han til København, hvor han senere blev Sognepræst ved Citadelskirken. I 1878 blev han udnævnt til Ridder og i 1882 til Professor.

Som Prædikant var Kok fremragende og kendt som én af den danske Kirkes betydeligste Mænd, og skønt han som Præst vandt sig Anseelse og Navn i første Række, blev han dog ingen Modepræst, og al Præstedyrkelse var ham imod. Han var en tro Discipel af Martensen og gjorde ingen Indrømmelse til denne eller hin „folkelige“ Retning, som tilfældig havde Vind i Sejlene. Den Kurs, han ansaa for den rette, holdt han til det sidste. Pastor Kok døde 20. Jan. 1887. Han var gift med Siegfriede Tofft, til hvem han blev viet samme Dag, han fik sin Udnævnelse til Præst, og som blev ham en god Hustru.

Efterskrift

ved Cl. E.

Gamle, tysksindede Folk fra Sognet, som jeg har spurgt, forsikrer iøvrigt, at Pastor Kok var meget vel lidt. „Min Fader var Kirkeværge“, fortæller den ene, „og jeg husker endnu meget tydeligt det Brev, han efter Pastor Koks Bortrejse fik fra ham. Præsten maatte jo rejse saa hovedkulds, at en stor Del af hans Ejendele blev staaende i Præstegaarden. Min Fader fik efterhaanden alt solgt for ham og meddelte ham, at nu var alt gaaet fra Haanden med Undtagelse af Kanen. Saa skrev Pastor Kok et Brev tilbage, hvis Slutning lød saadan: „Kanen beder jeg Dem beholde, thi naar De senere kører i den med Deres gode Hustru og Børn, saa vil De altid mindes Deres gamle Præst“. — Den fine Præstekane har vi saa brugt hjemme i lang Tid.“

„Da Læreren i Lydersholm en Dag skulde til Burkal, bad en Kone om at tage et Brev med“, fortæller samme Mand. „Men Læreren blev meget forfærdet, da han saa, at hun havde adresseret Brevet til Hr. Pastor Hane. Hun syntes da, at Kok ikke var fint nok. Dengang kendte man ingen Konvolutter, og Adressen var altsaa skrevet paa Brevets Bagside. Der var intet at gøre, Læreren maatte aflevere Brevet. Men Præsten morede sig meget over det.“

Arvelige Præsteembeder.

Døstrup Sogns Præsterække.

Ved Cl. E.

I Følge Kirkeordningen af 1542 skulde alle Præsteembeder i Hertugdømmerne besættes ved Valg. Et saadant *Præstevalg* forløb oprindeligt paa meget enkelt Maade. Hvem, der havde Retten til at præsentere, lod den Mand, der var udset til Embedet, prædike i Kirken bestemt Søndag, og naar der ingen Indvendinger rejstes, holdt Præsten kort efter sin første „Messe“. Senere præsteredes tre Præster, der holdt Prøveprædikener paa tre forskellige Søndage, og endnu senere prædikede alle tre paa een Dag, hvorefter alle stemmeberettigede kunde afgive deres Stemme, saadan, som vi kendte det overalt helt ind til Genforeningen, og som det endnu praktiseres Syd for Grænsen.

I Tidens Løb mistede *flere og flere Menigheder den Valgret*, der i Følge Kirkeordningen tilkom dem. I Haderslev Amt og Tørrning Len udnævntes alle Sognepræster paa Landet fra 1660 af ved det Kongelige Cancelli, da denne Del af Sønderjylland ved Enevældens Indførelse hørte til Kongens Andel og derved mistede Menighedernes Valgret som alle Menigheder i det gamle Land. I Sønderborg Amt rev Hertugen Valgretten til sig, og ved de fleste Kirker i Gottorp Amt udnævnte det nære Gottorpske Hof Præsterne. I dette Hofs sidste Forfaldstid benyttedes denne Ret paa mærkelig Maade. Saaledes lod det pengegridske Hof i Aaret 1713 Præsteembedet i Bøl i Angel opslaa offentlig paa Børsen i Hamborg til Besættelse ved den højstbydende.

Kort før 1864 var Forholdene blevet saadan, at 145 af Sønderjyllands Præstekald var Valgembeder. Kongen udnævnte for 98 Embeders Vedkommende, og Hertugen i Augustenborg besatte det ene.

Saa vidt muligt lod gennem lange Tider baade Regeringen og Menighederne *Præsteembederne gaa i Arv* i en og samme Slægt. Sønnen fulgte Faderen, og hvor der ingen Søn fandtes, giftede Efterfølgeren sig med Enken eller sin Forgængers Datter. Denne Fremgangsmaade hang sammen med, at Præstegaardsbygningerne i Reglen var Præsternes private Eje, saa det for en fremmed i disse pengeknappe Tider næsten var umuligt at indløse baade dem og desuden Avl, Inventar o. s. v. Det var næppe muligt paa anden Maade end ved at Enken, Sønnen eller Datteren „blev ved Tjenesten“. Desuden skulde Efterfølgeren af sine private Indtægter underholde Forgængere ns Enke. „Danske Lov“ indeholder derom følgende Bestemmelse: „Dersom Enken paa Landet ikke bliver i Kaldet efter Præstens Død

forsynet, da skal Efterkommeren aarligen af Kaldet give hende noget til Underholdning, som Provsten og tvende Præster i Herredet efter Kaldets Lejlighed og hendis Vilkaar kunde billigt eragte, dog at det ikke overgaar den ottende Part af Kaldets visse Indkomme, hvilket hun skal nyde, saa længe hun sidder i et ærligt og uberøgtet Enkesæde, og hende af Præsten leveris, dersom hun sig opholder inden Herredet, hvis ikke, da det leveris i næste Kiøbstad paa det Stæd, som Enken det er begærendis“.

Efterhaanden følte de enkelte Sogne sig ogsaa stærkt knyttede til deres Præsteslægter og ønskede, at Embedet „blev i Familien“. Desuden har den gamle Præst i de Sogne, hvor en Kirkepatron havde Kaldsret, i Reglen vist inden sin Død af Patronen faaet Løfte om, at en Søn eller Svigersøn skulde blive Efterfølger

De af Præsterne, der *ikke vilde følge Skikken*, maatte bære Følgerne. Da Præsten i Vedsted 1709 ikke vilde gifte sig med Forgængers Enke, maatte han afstaa Halvdelen af Embedets Indtægter til hende. Da Peter Als i Skrydstrup 1704 ikke vilde tage sin Forgængers Datter til Ægte, blev hun boende i Præstegaarden, som han ikke kunde indløse. Han sad i een Ende af Huset og „forfaldt til Crapulam“ (= Pøbel, Pak), siger Rhode om ham. Men Præsten Laurids Jensen i Taps giftede sig med sin Nabos Enke i Aller og fik derved ogsaa dette Embede som Anneks, og siden den Tid har Aller og Taps været forenede.

Der findes vel ikke et Sogn i Landet, hvor Præsteembedet ikke gennem flere Slægtled har været i een Familie. Rekorden har dog *Døstrup* Sogn. Helt fra Reformationens Gennemførelse i 1537 indtil Hertugdømmernes Erobring 1865, altsaa gennem 328 Aar, var Præsteembedet her i een Familie! Da dette Eksempel viser, paa hvilken Maade Arveligheden udøvedes, skal Præsterækken nævnes her:

- 1) Knud Jensen, 1537-1586.
- 2) Jens Knudsen, hans Søn, -1602.
- 3) Mikkell Andersen, ægtede Formandens Enke, -1641.
- 4) Jens Mikkelsen. Sønnen, -1667.
- 5) Gregers Hansen Stafning, ægtede Formandens Enke, -1685.
- 6) Nissenius Pedersen Wedel, ægtede Jens Mikkelsens Datter, -1737.
- 7) Søren Wedel, Sønnen, -1754.
- 8) Johan Peter Brorson, Svigersønnen, -1791.
- 9) Michael Koch, Svigersønnen, -1821.
- 10) Gabriel Koch, Sønnen, -1865.

Johan Peter Brorson var en Søn af Hans Adolf Brorsons Broder Nicolaj Brorson i Bedsted. Gabriel Kochs Sønesønner er afdøde Biskop Peter Gabriel Koch i Ribe, Frimenighedspræst Carl Koch,

Ubberup, og Præst ved Diakonissestiftelsen Laurits Johannes Koch.

Det er enestaaende, at et Præsteembede i over 300 Aar gaar i Arv i en og samme Slægt. Det tjener baade den paagældende Slægt og Døstrup Sogn til Ære. Endnu tydeligere træder det smukke Forhold frem, naar man betænker, at alle disse 10 Præster kun har haft dette *ene* Embede. Det var deres første Embede, og ingen af dem søgte bort fra Sognet. Med andre Ord: Helt til 1865 ligger hver eneste luthersk Præst, der har staaet som Sognepræst paa Stolen, ogsaa begravet i og ved Kirken.

1866 blev Johann P. S. *Wernich* af den preussiske Konge udnævnt til Sognepræst i Døstrup. Han var den første Præst siden Reformationen, der ikke var udgaaet af den gamle Slægt, og den første, der søgte bort fra Sognet (1873 blev han Præst i Nørborg), og altsaa ogsaa den første, der ikke fandt sit sidste Hvilested i Døstrup.

Døstrup Sogns Præsterække har af disse Grunde Interesse ogsaa uden for Sognet. Vi har gode Efterretninger om hele Rækken af de 10 Præster fra 1537 til 1865. I Kirken hænger en *Mindetavle* med deres Navne og korte Oplysninger. Tavlen ophængtes ved 300 Aars-Jubilæet i 1837. Johan Peter *Brorson* har givet udførlige Oplysninger om sig selv og sine Forfædere*), og i nyere Tid har Pastor *Jørgensen* med Jernflid suppleret disse Efterretninger. De enkelte Præsters Historie kan betragtes som typiske for hele Sønderjylland, og derfor vil korte Beskrivelser af deres Liv og de samtidige Tidsforhold blive meddelt i de følgende Numre af „Sønderjydske Maanedsskrift“.

Haderslev Havn.

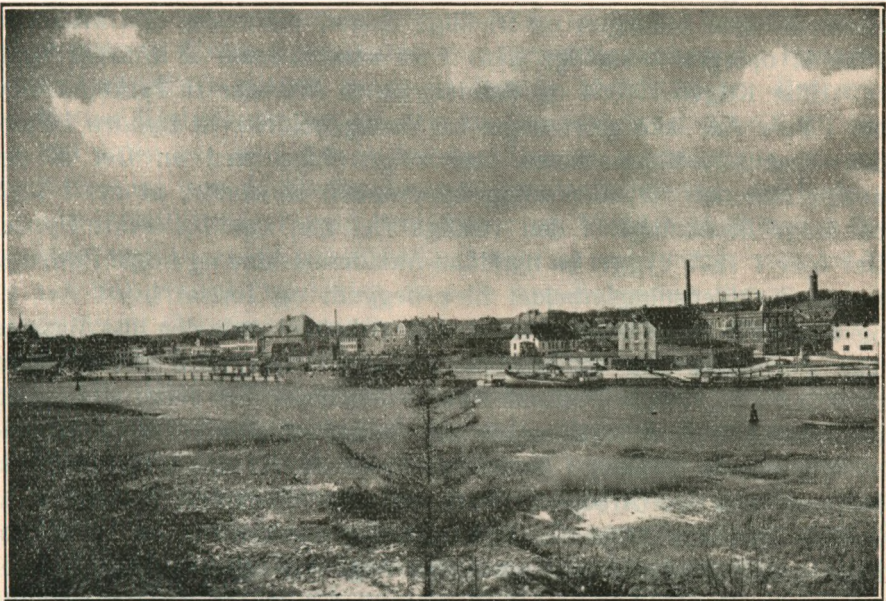
Af Knud Bent Hey.

Haderslev Havn er den vestlige Ende af Fjorden, som fra Lillebælt strækker sig 16 km ind i Landet (målt i Sejlløbet). Sejlløbet i Fjorden har altid været smalt og bugtet, og Vanddybden har selv i gamle Dage næppe været stor, men man ved dog, at mindre Skibe og Både kunde gå helt op til Byen med deres Last. I Tidernes Løb forringedes Vanddybden, da der intet blev gjort for at vedligeholde den; Tilsætningen af Sand og Mudder var efterhånden tiltaget i den Grad, at i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede kunde hverken Skibe eller Både gå helt op til Byen. Forholdene var således: Større Skibe måtte ankre op i den yderste Del af Fjorden ca. 12 km fra Byen og Varerne omlosses i mindre Skibe eller Lægteere; disse kunde med 5¹/₂

*) Meddelt af Ferd. P. Blidstrup i „Sdj. Aarb.“ 1923.

Fods Dybde gå op til den såkaldte „gamle Skibsbro“, som lå ca. 1250 m fra Byen og bestod kun af et gammelt Fartøj, som var sænket på dette Sted for at gøre Gavn som Anlægsbro; her måtte Vognene køre ud i Vandet for at hente Varerne og ad en lang Omvej bringe dem til Byen. Nogen Havn kan man egentlig ikke sige der var, thi i Enden af Fjorden oppe ved Byen var der overhovedet intet Bolværk eller Bro, hvor Skibe og Både kunde lægge til.

Byens Borgere omgikkes naturligvis med Planer til Forbedring af disse elendige Forhold, men Magistraten vilde intet høre og intet gøre. Derfor måtte det private Initiativ tage fat, og i 1826 blev der

stiftet et Interessenskab „Haderslev Havneselskab“, hvis Medlemmer tegnede 60 Aktier á 80 Rgdl., og som under 30. 12. s. A. fik kgl. Confirmation på sine Statutter, hvorved der bl. a. gaves Selskabet Ret til at opkræve Havnepenge. Selskabets første Mål var at få bygget „en Skibsbro“, d. v. s. et Stykke Bolværk med Opfyldning bagved samt uddybet en Rende med 6 Fods Dybde herfra og ud til den „gamle Skibsbro“. Dette Arbejde, som var den første Begyndelse til den egentlige Havn, blev begyndt i 1829, hvad en Granitsten, som endnu står ved Havnen, bærer Indskrift om, og blev færdigt i 1831. Man gik derefter — så vidt Selskabets Indtægt af Havnepengene og frivillige Gaver tillod — i Gang med yderligere at uddybe Sejllobet og gøre det mere lige; man opnåede i Selskabets Tid at få tilvejebragt en Dybde af omtrent 7 Fod hele Fjorden igennem.

Da Havnevæsenet i 1856 gik over til Byen, var man allerede i Gang med større Planer, som gik ud på Bygning af nye Bolværker og Uddybning af Fjorden og Havnen til 12 Fods Dybde. Der blev straks i 1856 taget fat på Arbejdet, og medens der tidligere kun var benyttet små Maskiner med Håndkraft til Uddybningsarbejdet, blev der til dette for sin Tid ret store Arbejde bygget en Damp-Muddermaskine og en Dampbåd til at slæbe Mudderprammene. Arbejdet tog meget længere Tid og blev meget dyrere end beregnet, så man måtte holde op i 1862, da man havde nået en Dybde af ca. 10 Fod. Det må bemærkes, at alle disse Arbejder udførtes uden Statstilskud, men medens Udgifterne i Havneseelskabets Tid 1829-56 blev dækket af Havnens egne Indtægter og frivillige Gaver, måtte der til Udvidelsen 1856-62 optages forskellige Lån til et samlet Beløb af 156 000 Rgd.

Efter Krigen i 1864 og Sønderjyllands Afståelse til Tyskland blev der i flere Aar ikke gjort noget for Vedligeholdelse af Dybden i Fjorden; Damp-Muddermaskinen blev solgt tillige med en Del af det øvrige Materiel. Dybden aftog efterhånden så stærkt, at der i 1875 på lange Strækninger i den vestlige Del kun var $7\frac{1}{2}$ Fods Dybde. Der blev i 1875 bygget en ny Hånd-Muddermaskine og nogle Pramme, hvormed Oprensningsarbejdet blev begyndt og fortsat hvert Aar til og med 1898; men trods dette stadige Arbejde kunde den lille Maskine ikke stort mere end vedligeholde Dybden, som i 1898 kunde sættes til $9\frac{1}{2}$ å $10\frac{1}{2}$ Fod. Forholdet var i den tyske Tid dette, at Fjorden blev betragtet som Statsområde og Vedligeholdelsen af Sejllobet påhvilede Staten (Fiscus). Muddermaskinen m. m. tilhørte ganske vist Havnen, som lod Arbejdet udføre, men fik Udgifterne refunderet af Staten. Havnens Bolværker og Uddybning var derimod en kommunal Sag. I 1899 bestemte den preussiske Regering sig endelig til at foretage en større Uddybning af Fjorden til 5,3 m (ca. 17 Fod) Dybde tillige med at Løbet blev rettet forskellige Steder; samtidig blev Havnen uddybet og et nyt Bolværk bygget (1899-1902). Nogen yderligere Uddybning eller Oprensning i Fjorden blev ikke foretaget af den preussiske Regering, så i Aarenes Løb aftog Dybden, navnlig i den vestlige Del, ikke så lidt.

Således var Forholdene ved Verdenskrigens Slutning og man var straks klar over, at disse var langt ringere end for norrøjske Byer af omtrent samme Størrelse som Haderslev, og at der hurtigst muligt måtte foretages en større Uddybning af Fjorden og Udvidelse af Havnen, dersom denne skulde kunne tilfredsstille de Krav, som i Fremtiden vilde blive stillet til den, thi en betydelig forøget Vareomsætning ad Søvejen vilde sikkert blive Følgen af de nye Forhold.

Haderslev By lod da allerede før Genforeningen (1919-20) foretage en foreløbig Oprensning og lod udarbejde Planer til en Uddyb-

ning af Fjorden til 6,5 m Dybde og en betydelig Udvidelse af Havnen med nye Bolværker og store nye Oplagspladser.

Efter Genforeningen blev der ført Forhandlinger med Regeringen, hvoraf Resultatet blev Loven af 13. 3. 1922 om Statens Tilskud til de sønderjydske Havne. For Haderslevs Vedkommende betød det, at Staten påtog sig hele Uddybningen af Fjorden, som derefter skulde overdrages til Havnevæsenet, hvem også den fremtidige Vedligeholdelse skulde påhvile; endvidere gav Staten et stort Tilskud til selve Havneudvidelsen.

Disse Arbejder blev begyndt i 1922 og blev i det aller væsentligste fuldført i 1924. Sejlløbet i Haderslev Fjord har nu en Dybde af 6,5 m og en Minimums-Bundbredde af 26 m; desuden er Løbet udlignet, så Krumningsforholdene er betydelig forbedret. Havnen har en Længde af ca. 900 m og en Bredde af 50-120 m. Bolværkerne har en Længde af 910 m med en Vanddybde af 3,5-6,5 m, hvoraf 280 m er nyt med 6,5 m Dybde. Der er Jernbanespor, så vel for Statsbanen som for Småbanerne, langs alle Bolværker; der findes desuden Vandledninger med Brandhaner og Ventiler til Skibenes Forsyning med Vand og elektriske Ledninger så vel for Lys som for Kraft.

Der er ved Opfyldning bag de nye Bolværker tilvejebragt store og gode Oplagspladser, hvorpå der er indrettet to Kulpladser med mekaniske Losseapparater samt bygget flere nye Pakhuse.

Foruden de nye Arbejder er på samme Tid flere af de gamle Bolværker og Kajmure blevet istandsat, ligesom Spørordningen ved Omlægning og Udvidelse er forbedret, hvorefter alle Kajgader ved den gamle Del af Havnen blev brolagt med nye ekvarerede Brosten. At Vareomsætningen ad Søvejen vilde forøges betydeligt efter Genforeningen, er en Kendsgerning, som fremgår af følgende Tal: 1913 ind- og udførtes ved Havnen ca. 65000 Tons Varer og ca. 9000 cbm Tømmer og 1924-25 ca. 119000 Tons Varer og ca. 11000 cbm Tømmer altså næsten det dobbelte.

Haderslev Havn har således i Løbet af omtrent 100 Aar 1829-1925 udviklet sig fra intet til en god og rummelig Havn, som fuldt ud er i Stand til at tilfredsstille de Krav, som stilles til den med Hensyn til Forsyning af Byen og dens Opland.

Fra Krigen og Revolutionstiden.

Da Russeren blev sat til Højbords.

Af Jørgen Nielsen, Guderup.

Kort efter Krigen kom der en Afdeling russiske Krigsfanger til en Landsby paa Mellemaal. De havde som Vagtmænd to

tyske Soldater. Russerne blev fordelt med en Mand til hver Gaard. Her fik de Kosten og 30 Pf. om Dagen, og saa maatte de sættes til alt Arbejde. Fra Fangehuset blev de ledsagede af Vagtmændene hver Morgen bragt til Arbejdspladserne, og om Aftenen blev de indsamlede igen. Vagtmanden gik paa Rad fra Gaard til Gaard og havde Kosten paa hver nogle Dage i Træk.

I ovenomtalte Landsby blev der ansat en tysk Vagtmand, som var af noget „kradsbørstig“ Natur og var meget kaalhøgen af sin Bestilling. Paa sin Kostgang kom han ogsaa til en Mand, der selv havde været tysk Artillerist i tre Aar og ikke var tabt bag af en Vogn. Da Tyskeren kom til Middag der, var der kogt god og rigelig Mad, og alt var pænt opdækket paa det lange Køkkenbord efter almindelig Skik og Brug. Manden satte sig for Bordenden og bød Vagtmanden Plads ved sin højre Side, til venstre satte Konen sig, derefter kom Pigerne og Tjenestedrengen, og ved den nederste Ende sad Russeren. Derefter tog alle fat, men Vagtmanden havde ikke rigtig Appetit, og det var synligt, at han var i daarligt Humør.

Efter Maaltidet bød Tyskeren Manden ind i Stuen, og han var lynende gal. Han gjorde Manden opmærksom paa, at han ikke vilde sidde til Bords sammen med Russeren, da han var hans Foresatte. Manden svarede stiltfærdigt, at det skulde nok blive rettet.

Dagen efter kom Vagtmanden igen til Middag, og han fik sin gamle Plads ved Mandens Side. Men Russeren sad ikke med til Bords. Til ham var der dækket op nok saa flot i Stadsstuen! Tyskerens Appetit var endnu daarligere end første Dag. Imidlertid var han nødt til at forholde sig rolig, da Herskabet jo sad ved samme Bord som han.

Tyskeren hævnede sig senere ved at afbrænde hele Gaarden, og lignende tildrog sig to Steder til, indtil han blev arresteret; men Befolkningen har ikke hørt noget til, at han er blevet straffet.

Hvorledes Censuren blev narret.

En dansk Mand blev under Krigen stillet under Censur, idet alle Breve, der kom til ham, blev sendt til Flensborg, hvorfra de saa efter et Par Dage kom tilbage i aabnet Tilstand. Ved Fronten i Frankrig havde han imidlertid en intelligent Fyr, som alligevel stadig holdt ham underrettet om Krigens Gang. I deres Breve blev hver syvende Linie en Oplysning, og det kunde Censuren ikke opdage.

Da først Posten gik regelmæssigt, klarede de to det paa endnu nemmere Maade. Det første Brev begyndte saaledes:

„Kære Fader! I Dag kan jeg meddele Dig den glædelige Efterretning, at vi har haft god Fremgang. Der siges, at vi nu kun har

10 Mil til Paris, og Franskmanden har i en stor Træfning faaet ordentlig Klø“.

I det næste Brev skrev han:

„Kære Fader! I Dag har jeg den Nyhed at meddele Dig, at vi stadig har glædelig Fremgang. Vi forjog Franskmændene flere Mil og satte os fast i en By, der synes mig temmelig bekendt, og Underofficeren fortalte os, at vi nu kun havde 15 Mil til Paris“.

Ved at sammenholde de to Breve, kunde Manden nok regne ud, hvem der havde faaet Kløene.

I det tredje Brev blev det helt galt. Da skrev Soldaten:

„Kære Fader! Nej, nu kan jeg ikke vente længere med at meddele Dig, at vi har haft en stram Tid, idet vi Nat og Dag er paa Benene. Vi faar næsten aldrig Ro. Vi har nu kun smaa 25 Mil til Paris, og om Gud vil, vil vi snart besejre det hele. Bliver vi ved med at gaa saa rask fremad, vil vi omsider naa til Skrave“.

Manden, der meldte sin Nabo.

Ved Krigens Slutning, da Ernæringsspørgsmaalet trængte stærkt paa og der kunde faas Pas til Danmark, rejste mange der over for at faa fat i Madvarer, men det værste var jo, at det var forbudt at føre Guld og Sølv ud af Landet.

To gode Naboer her fra Als fik sig et Pas og vilde tage til Faaborg for at købe Sukker, Kaffe o. l. Begge havde Sølvpenge med til Omveksling, den ene kun lidt, den anden et stort Kvantum. Paa Sønderborg Toldsted var der skarp Kontrol. Manden med de mange Penge gik først igennem. Tolderen spurgte ham, om han havde Guld og Sølv med. „Nej“, sagde Manden, og i det samme hviskede han til Tolderen: „Men min Eftermand har Sølvpenge med!“ Tolderen blev begejstret over Anmeldelsen og sagde: „Gut, gut, passieren!“ — Den næste blev saa strengt visiteret, og man nappede 32 Mark i Sølv hos ham.

Skibet var næppe ude af Havnen, før Manden, der havde haft Uheld, meget vredt foreholdt Naboen Angiveriet, men denne hviskede. „Ti stille! De Penge faar Du hos mig igen, jeg har 2100 Mark med“: Saa var begge godt tilfredse.

SAMLEREN.

Brudekroner. I Kirkeregnskabsbogen for Skærbæk Sogn læses føldende:

„Kircken haffuer en Siepell at rede Brud med som gaar lege aff

naar den bruges. — Anno 1632 den 19. Novembris bleff en gammel sønderbrüt og vbrugelig Siepell Sold (= solgt) Kirken til bedste og weget den 46 lod, der for bekommet 69

M. lb. som bleff strax udsat paa Rente.“

(Sieppel = tysk Schäppel, Schep- pel, Schapel, gammelfransk chapel = Hat, Krans, nyfransk chapeau = Hat, af latinsk caput = Hoved).

Th. Achelis, Haderslev.

Ogsaa Døstrup Kirke ejede en Sjepel, hvad der fremgaar af Kirkens Inventarfortegnelse af 1590 (Afskrift i Pastor Jørgensens Sognekronike):

„Forst hauer Kircken 1 Kalk, 1 Pixidem (= Ciborium), eth Siepell meth sin tilbehoring som ganger till Lie (udlejes) Inden søger for vj Skill och wden søgen for mehre.“

Cl. E.

Brudesengen. Paa Vejen til Emmerlev Kirke ligger der en lille Trekant, som kaldes Brudesengen. Da en Brudeskare engang kørte hjem fra Kirken, væltede Vognen med Brudeparret over i denne Trækant, og derfra har den Navnet.

Gyde Møller, Visby.

Manden uden Hoved. I en Grøft ved Emmerlev gaar der en Stentrappe ned, og her gaar der en Mand uden Ben og med sit eget Hoved under Armen. — I Sejerslev gaar der paa en Mark, der tilhører Carl Dethlefsen, en Mand uden Hoved:

Signe Schmidt, Tønder.

Overtro. Min Bedstemors Søster Marie Jensen vilde som ung Pige gerne se, hvilken Mand hun skulde faa. En Aften, da der var Fuldmaane (Nymaane), gik hun ud ved Laden og sagde:

„Jeg sætter min Fod paa bredden Sten, for dig, Nymaane, at se:

For hvem skal jeg mit Haar udred', for hvem skal jeg min Dug udbred'? lad mig saa ham i Drømme se!“

Om Natten saa hun saa virkelig i Drømme den, hun senere fik til Mand.

Ingvort Jensen, Tønder.

Heksen i Gallehus. I Gallehus levede der i fordums Dage et Ægtepar, Laust og Mett' Martens, om hvem Sagnet gik, at de kunde hekse. Særlig gjaldt dette Mett'. Hun kunde forvandle sig til en Hare.

En Søndag gik Naboen til Kirke, og da hun kom ud for Laustes Hus, kom der en Hare løbende og smuttede ind ad Lohullet. En anden Mand, som i det samme kom til og ligeledes saa Haren løbe, sagde: „Se, der løffer hun, den forbandet Kvind!“

Der sagdes, at denne Hare kunde skydes med en Sølvknap.

Karen Margrethe Thomsen, Lindskov Mølle.

Ing og Dung. Der gaar et Sagn ovre paa Sild om to gamle Jomfruer, som hed Ing og Dung. De skænkede to Kampesten til St. Severinskirken i Kejtum, og disse to Sten blev indmuret i Taarnet. Sagnet fortæller, at Taarnet engang skal falde ned og slaa den skønneste unge Pige og den skønneste unge Mand fra Byen ihjel.

(Sml. Sdj. Maanedsskr. III, S. 11).

Thora Petersen, Tønder.

Overtro fra Abild. I den gamle Præstegaard i Abild var der en Lo, hvor det spøjte. De sagde, at en Præstekone var blevet manet ned der.

Fra Abildgaard, Øst for Abild, skal der have gaaet en Løngang til Tønder.

Paa Sønderheden ved Abild kunde Folk i gamle Dage, naar de gravede Tørv, ikke arbejde for Spektakel. Paa dette Sted blev senere Flyvehallen bygget

Ved A. Bjerrum.

Fem Varsler. Da min Moster var 8 Aar gammel, skulde hun en Aften i Seng, men min Bedstemor syntes, hun var saa bange, og sagde derfor, at hun vilde gaa med hende

! Seng. Sengen var inde i Stuen, for det var indmurde Senge, de sov i. Næste Morgen, da min Moster kom op, sagde hun til sin Mor: "Nu dør Bedstefar vist snart, for jeg saa i Nat et Lig ligge i Stuen paa Gulvet".

Nogen Tid derefter døde Naboen, Nogen Tid havde Plads til Liget i Huset, skulde han staa Lig hos mine Bedsteforældre: De bar ham over paa en Stige, men da man ikke var færdig, der hvor Liget skulde staa, sagde Bærerne: "Skal vi ikke sætte Stigen og hvile os lidt?" — Da kom min Moster ind og saa det, og hun sagde, at det var det Lig, hun havde set.

Omkring Aar 1900 boede der i

Agtrup en Kone ved Navn Anne

Johansen. Hun saa engang en Mængde Ryttere med Lanser komme ridende gennem Byen, og blandt Hestene var der en Skimmel. Nogen Tid derefter blev der stillet en Ring-riderforening, og da den første Gang red gennem Byen, var der blandt Hestene ogsaa en Skimmel, som Konen havde set det.

Samme Kone gik altid til dansk Gudsstuen i Medelby Kirke. Man havde der en Præst, som hed Aye. En Dag, da hun kom hjem fra Kirken, fortalte hun, at der snart vilde komme en ny Præst i Medelby, hun havde set ham staa for Alteret, da hun gik ud at Kirken. Nogen Tid derefter fik de ogsaa en ny Præst, og han saa ud, som Konen havde beskrevet ham.

—

Man siger ogsaa, at Hullet er bundløst, Stedet, hvor Mordet blev begaaet, var for mange et Rædselssted og skummelt i mange Aar. Det hed sig, at der om Natten sad en hovedløs Pige. Marken, som grænser til og som for et Par Aarhundrede siden købtes til Bendtsens Lindersted i Lunden, fører i de gamle Papir Navnet Gysbro.

Ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

Kampen med Gengangeren. Min Bedstemoders Bedstefar tjente en Gang — det er vel omtrent 100 Aar siden — hos Præsten i (Roager) Kirkeby. Engang vækkede Præsten ham midt om Natten, fordi der var noget galt med en Genganger paa Skærnbæk Kirkegaard.

—

Da min Bedstefar endnu boede paa Vraagaard, blev der altid sagt, at hvis det runde Hundedhus kom bort og Ejeren kom til at ride paa en rødskimmel Hest, saa skulde Gaarden brænde. — Dette Forvarsel kom ogsaa til at passe.

Motte Marcussen, Skovgaard.

Den myrdede Piges Gentærd.

En Pige tjente paa Mølsgaard og en Karl paa Hartspring. De var forlovede og mødtes ved en Sten mellem Lunden og Øksbøl, hvor Fodstien gaar tværs over Væjen og derpaa over Skoven Tornbjerg til Broballe. Engang de mødtes der, erklærede Pigen for sin Forlovede, at hun var frugtsommelig. Karlen fattede da den Bestumning at allivelovende og afskar Hovedet paa hende. Han fyggede for at lade hende ligge der og skal have pullet hende i en Sæk, baade Hoved og Krop, og bar derpaa den myrdede Pige omkring for at finde et passende Sted til at faa Liget af Væjen, saa at det ikke var at finde. Han skal have gjort Forsøg flere Steder. Først henimod Morgensunden skal han have faaet hende nedstukket i Lønsøje i Hagen-bjerg Skov.

Gaderne og slog ud med Armene og raabte: "Nu kører jeg frank og fri Helvede forb!"

Markus Lorenzen, Jøising (fortalt af Bodø-

moderen).

Spørgriet ved Gammelgaard.
Da for nogle Aar siden en Karl en Aften gik sent hjem fra Gammelgaards Vandmølle, hvor han arbejdede, mødte han paa Vejen en stor Hund, der gik ham forbi, hvorpaa han gik videre. Dette genlog sig 3 Aftener i Træk, men den tredje Aften standsede den og befalede ham, at han nu skulde følge den. Han blev meget forskrækket, men lige med et blev han, uden at han selv vidste det, hvorledes det gik til, ført hen over Marken til en stor Mose, hvor et forunderligt Syn viste sig for ham. Han saa nemlig en Ligkiste, hvori laa et Fruetimmer i hvide Klæder, der befandt sig i Bar-nend. Han fik Befaling til at hjælpe hende, og da dette var sket, forsvandt pludselig det hele Lys, hvorpaa han ilede hjem til sit eget; Men da han her var uforstigt nok til at fortælle, hvad der var mødt ham paa Vejen, faldt han snart efter i en langvarig og farlig Sygdom, hvor at han med Nød og Næppe blev frelst igen. Underlig nok var det, at Folk Dagen efter kunde spore hans Gang gennem Sneen hen til Stedet, men derimod ikke tilbage. Historien vakte min Tid meget Opsigt iblandt Eg-nens Folk. Senere har en anden Mand paa denne Vej set en hvidklædt Kvinde sidde ind til Siden, og at

blevet set et Lys. En Mand skal her engang være nedmanet.

Pastor C. Kaudsen, Lysholm, ved C.

Ludvigsen, Aabenraa.

Paa Skærbæk Kirkegaard gik der en Genganger i Skikkelse af en sort Puddelhund. Præsten i Skærbæk, som havde hørt om det, vilde mane Gengangeren ned. Men det vilde ikke lykkes. Gengangeren sagde til ham: "Du har ikke betalt den sidste Kaffeponch i Skærbæk Kro!" Da kastede Præsten Befalingen for Punsch og sagde: "Du har heller ikke vasket dig i Dag!" Saa tog Præsten en Flig af sin Skjorte og vaskede sig.

Denne Kamp med Gengangeren foruroligede den Kirkeby Præst i hans Seng, og derfor vækkede han min Tidofte og spurgte, om han straks kunde køre til Skærbæk Kirkegaard. Paa Vejen taltes der ikke et Ord. Da de saa holdt uden for Kirkegaarden, og Præsten var kommet af Vognen, sagde han: "Naar der nu kommer een og vil tage et Hjul af Vognen, ham giver du et Slag med Pisken, og naar en anden saa kommer og siger: "Kør nu!" saa skal du ikke køre, men naar jeg kommer, saa siger jeg: "Kør nu i Jesu Navn!" og saa skal du køre".

Præsten gik derpaa ind paa Kirkegaarden og gav sig i Lag med Gengangeren, som han ogsaa fik manet ned. Noget efter at han var gaaet, kom der en Mand hen til Vognen og vilde tage et Hjul, men min Tidofte gav ham et kraftigt Slag med Pisken, og saa forsvandt han. Lidt efter kom der en anden Præstens Skikkelse og sagde: "Kør nu!" men min Tidofte blev roligt holdende. Saa kom Præsten og sagde: "Kør nu i Jesu Navn!" Saa kørte de hjem igen.

Den omtalte Præst i Skærbæk blev vanvittig. Han kørte rundt i

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Udkommet er:

H. P. Hanssen:

ET TILBAGEBLIK

Barndom og Ungdom.

Kr. 7,75.

Bogen kan faas gennem

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fyldepenne, Æskepost, billige franske Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.